

Születés és csecsemőkor

Az emberi élet első fordulójához kapcsolódó
szokások és hiedelmek Egyházaskéren

Egyházaskér az észak-bánáti régió egy kisebb települése. Lakosságának túlnyomó része hatvan év feletti, ennél fogva életeseményeik és tapasztalataik gazdag kincsestárát hordozzák, megfűszerezve a másoktól hallott történetekkel, hagyományokkal, hiedelmekkel, szokásokkal. Munkámban szülőfalumnak, a több évszázados múltra visszatekintő településnek az emberi élet első szakaszához kapcsolódó szokás- és hiedelemvilágát igyekszem bemutatni oly módon, ahogyan azok adatközlőim s elődeik mindennapjaiban éltek. Valójában viszont akképpen, ahogyan megőrződtek emlékezetükben, illetve úgy, ahogyan a több mint fél évszázad alatt gyökeresen megváltozott világ életszemléleti és környezeti hatásaihoz alakultak, csiszolódtak. Gyűjtésem betekintést nyújt a század eleji egyházaskéri paraszti életfelfogásba, a születés és a csecsemőkori történések szokás- és hiedelemvilágába.

„A szokások olyan magatartások és cselekvések, amelyek a társadalmi együttélés során, hosszú idő alatt alakultak ki, az ismétlődés révén állandósultak, és egyöntetűvé vált formáik társadalmilag elfogadottá, a hagyomány részévé váltak. A szokások az emberi megnyilatkozásokat, az ember életének a menetét szabályozzák, rendezik és szervezik.”¹ A népszokások nagyban meghatározták a közösség életvitelét, magatartását, terveit a jövőre nézve, s egyfajta törvényként működő rendszerként fogják fel az ősoktól örökölt bölcsességet. A hagyományok éltetői környezetük hatására szigorúan igazodtak a szájhagyományban összefoglalt és átadott intelmekhez, s azokkal együtt élve élték le életüket. Ma már veszendőben az ősök tudása és szokásai iránti tisztelet, s ennél fogva annak megőrzése is egyre kevesebbeket foglalkoztat.

¹ Verebélyi Kincső: A népszokások fogalma = *A magyar folklór*. Voigt Vilmos szerk. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 402.

A paraszti gondolkodásban a lét folyamatosságát, az emberi fennmaradást szigorúan a házassággal, egy férfi és egy nő isten előtti, életre szóló fogadalmával vonták összefüggésbe. Az egybekelés célja az utódok nemzése és azok felnevelési körülményeinek a biztosítása volt. A férjhez menésre, illetve a nősülésre alkalmas életszakaszt is népi szokásokhoz, szigorúan betartandó szabályokhoz kötötték. Főként az életkorhoz. Egyházaskéren leggyakrabban tizenhat és tizenkilenc éves kor között adták férjhez a lányokat, mivel úgy vélték, hogy a nők ez időben a legalkalmasabbak a gyerekkihordásra. Ha viszont különféle okoknál fogva a lány mégsem hagyta el a szülői fészket ezen életkoron belül, akkor a rosszindulatú falusi beszélgetések témájává vált, s kárörvendő megjegyzéseknek esett áldozatául. „Nem köll az ördögnek sē, úgy mondták a lánra.” (1) A legények viszont, a korabeli világfelfogással összhangban, sokkal nagyobb tiszteletet érdemeltek. Öreglegénynek csak a harmincöt–negyven év feletti férfi számított Egyházaskéren.

Az alábbiakban az adatközlőimmal folytatott beszélgetések folyamán feljegyzett információkat közlöm. A gyűjtött anyagot rendszerezve² a menyecske családba érkezésétől számítva időbeli sorrendben mutatom be, a gyermek születéséhez kapcsolódó szokásokon és hiedelmeken át, a keresztelési ünnepkörrel bezárólag.

A terhesség előtti időszak

Miután a fiatalasszony bekerült a családba, a gyermekáldás is hamarosan bekövetkezett. A születésszabályozás fontos része volt az ifjú pár újdonsült életének, ennél fogva igyekeztek minél több módszert kipróbálni a különféle gyermekáldással kapcsolatos szituációkban, legyen szó a védekezésről, terhességmegszakításról, a meddőség orvoslásáról stb. Mivel védekezési módszereket a fogantatás ellen nemigen ismertek a régmúltban, minden világra jövő kisedet „szívből, szeretettel” fogadtak. Ennek ellenére viszont védekezési próbálkozásokról is gyakran hallottam beszélgetőtársaimtól, hiszen őseink Egyházaskéren mindahányan szegénységben hozták világra gyermekeiket, és az éhes szájak gyarapodása igen sok nehézséget okozott a szegényparaszti családoknál.

– Nem védekeztek sēhogy. Amit az isten adott, azt mögszülte. Ritkábban is bújtak össze, azért mert több volt a család, nem birtak kettesbe lönni. (1)

– Ameddig szoptatott az asszony, addig azt hitték, hogy nem löhet terhörbe esni, de mán két évön belül möglött a másik gyerök is. (1)

² Munkámat sokban segítette Jung Károly *Az emberélet fordulói. Gombosi népszokások* (Forum, Újvidék, 1978) című könyvének vonatkozó fejezete.

– Fehér májvát, tálagy füvet használtak a védekezésre. (3)

– Sokan is vótak egy szobába, oszt nem birtak dógozgatni. Aki mög úgy is merte, az mán bátor embörnek számított. Éccő rá is szót az öreg mán a fiatalokra, hogy: „ölég mán a gyerökcsinálásbú, vagyunk mán ölegen”. (2)

– Volt, hogy hét évig is szoptatott az asszony, vót aki négy évig, még nem lött a másik, úgy szoktak lé a szopásrú is. (4)

Ha valami oknál fogva, az összeköltözést követő időszakban nem esett terherbe a menyecske, akkor persze magától értetődően a falu népe ismét csak csámcsogott az egybekelték szomorúságán. Úgy tartották, hogy bizonyára gondok vannak valamelyik félnél a „gyerökcsinálása” (1), s találgattak, visszavezették a póruljárt fiatalok családfáját hasonló esetért, rosszindulatú történeteket szöttek. A meddő egybekelték körében viszont eltérő reakciókat és problémamegoldási fortélyokat eredményezett a szomorú valóság már magában is, hát még ha napvilágra került... Mivel a nemzéképtelenség kezelésére tömérdek, többnyire haszontalan mágikus gyógy mód volt ismeretes a világban, Egyházaskérre is eljutott néhány szóbeszéd, s ennél fogva javasasszonyok is megjelentek, illetve voltak, akik „kitanulták” a szakmát, s hozzájuk lehetett fordulni a családi probléma orvoslására. Az eredmény viszont a végsőkig váratott magára, vagy még tovább... Ha azonban valamiféle véletlen folytán mégis hatott a varázs, a történetek csak növelték a kuruzsló vagy tanácsadó tekintélyét.

– Meddő vót az asszon, nem löhetött gyerök, mikó kiderüt, oszt rimánkodtak rajta a szomszédok, hogy: mi lösz veletök, ha mögöregyszötök? Az asszon mindig csak aszonta, hogy: „ögye kutya, maj lösz valahogy”. (1)

– Cigányasszonnya jósótattak, hogy lögyön gyerökük, lévetköztette őket meztelenre, oszt mászkátatta őket bent a szobába egymás után. De hát így sē lött mög úgy sē lött, pedig sokan möntek hozzá Cérnabarára.³ (2)

– Vót akive fohajmát ötettek világnak, hogy mögfogannyon benne, mög az embörbe is, hogy jó lögyön a magja.⁴ (2)

Terhesség alatt

Egyházaskéri adatközlőim beszámolóiból több apa nélkül világra hozott gyermekről, illetve szerencsétlenül járt kismamáról is tudomást szereztem. A paraszti családokban az ilyen esetekben a legnagyobb szégyen a

³ Szomszédos falu, mai nevén Feketető, illetve szerbül Crna Bara.

⁴ Nem csoda, hogy Egyházaskéren gyakran ezt a módszert alkalmazták, hiszen a falu alapvető bevételi forrása a fokhagyma, s az ennél fogva igen nagy mennyiségben megtermelt gyógyszer bőségesen, külön anyagi ráfordítás nélkül volt jelen minden család asztalán.

lányos apákra szállt, ám az egész család számára kirekesztettséget jelentett a faluban, és örökös nyomot hagyott mindenkiben, ha lányuk jól megfontolt férjszerzési szándékából, vagy – a legtöbb esetben – éretlen, gyermeki hiúságának és butaságának eredményeképp egy-egy ravasz szoknyavadász áldozatául esett, s végül magára maradt zabigyerekével a szíve alatt.

– Ha valalaki lán fejje vót terhös, az nagy szégyön vót. Az a lán akko nagyon eszorította magát kendőfélëve. (1)

– A terhösség mindég nagy szégyön vót lánfejje. Vót, akit a musthohapja csinát fő, mög vót olyan is, akit ebocsátottak világnak, oszt epusztította magát. (2)

– Vótak mögesött lányok, akik aszonták, hogy nem a férfitű löttek terhössek, hanem mögáldotta a szűzanya, oszt akko attú lött gyerök. Vót, aki főneverte az ilyet, mög vót, aki még el is ásta a babát mikó mögszületött. (2)

– Nem várt gyerökrű hallottam egyet. Mikó egy házná a mönyecskét othatta a legén, előtte jó mögtötötte, mán úgy vót, hogy lakodalom lösz, de hát így magára maratt a lán. Mikó oszt mögszülte a babát, kitötték a színbe, oszt az ott lassan möggebedt, möghalt tüdőgyulladásba. Nem kereste sënki. (10)

„A várandóság a mindennapi élet szintjén nem minősült különleges időszaknak, mégis sajátos, csak ezzel az állapottal összefüggő hiedelmek és szokáscelekvések kísérték azt.”⁵ Áldott állapotban a menyecskének akkor sem volt egy leányalom az élete, ha volt férfi az oldalán. Megpróbáltatások sokaságán át kellett megszenvednie gyermeke születését, s habár a terhesség így is ségyennek számított, csekélyke örömet hozott az édesanyának, hiszen munkája akadt mindenképpen, áldott állapotban viszont még a gyermeke terhét is cipelte. Adatközlőim főként saját bőrükön tapasztalt esetekről számolnak be, melyekből kiderül, hogy semmilyen kiváltságot nem élvezett a várandós nő, családjá sehogyan sem kímélte.

– Dógoztak a terhösök is egész az utolsó napig. Vót, aki a tallón szülte mög a babáját a körösztt tüvibe (a búzát mikó lëaratták, akko kévébe rakták, oszt köröszttöt csinátak belölle. Egy körösztt tizenennyolc kévébű vót összerakva. Ott a tüvibe vót egy picis kis árnyék, oszt oda vót behúzódva a mönyecske), ha kint fogta el a tallón. Ha bandába arattak, vót köztük olyan asszon, aki mán ilyenön átesött, oszt tudott neki segíteni. (1)

– Terhös asszon is dógozott, vót, aki a határba szülte mög a gyerököt, lévetötte az alsóneműjít, becsavarta vele, hazavitték, a bábasszon evágta a

⁵ Verebélyi Kincső: *A születés és a keresztelés szokásai* = I. m. 408.

ködökit, vagy sallóva evágták a kődökzsinórt oszt ez vót a mondás: „Ha él, világnak, ha döglük, kutyának.” (2)

– Dógoztatták ám. Szöttük a cukorrépat kinnt Démijánba Mokriny alatt. Egész az utolsó napig. (3)

– Jóhogy, nemcsak dógoztunk, hanem még mulattunk is. Margitunk úgy táncót a bálba hajnalig, röggere mög möglött a fia. (5)

– Búcsú előtt vót. Főztük édösanyámma a paradicsomot, én mög mán akkó a vége fele jártam, oszt ekezdött csiklandani, jelözni a baba, hogy ki akar gyünni. Mikó oszt mondom édösanyámmnak, asszondja: „Há mé nem montad rögge? Akkó nem töttem vóna fő a paradicsomot.” (9)

– Verték a mönyecskét istránga, mög kisefáva, oszt akkó sè hatta ott az urát, mög attú a gyerök is möglött. (2)

Különféle történetek is fennmaradtak negatív jóslatokról, melyek a várandós asszonyok ellen irányultak, s amelyek igazság alapú eseményekkel alátámasztva, kikerekítve együttesen működtek a nép körében, ezzel is erősítve a félelmet és a hiedelmeket. Kiemelnék egyet közülük, melyben egyik adatközlőm arról mesél, hogy mekkora veszélyt rejt, ha idegent fogad otthonába a kis jövevény érkezését váró család.

– Egy lókupec kapott szállást az egyik családná. Az asszon mög bajlódott, oszt az éccaka születött neki mög a fia, oszt a lókupéc aszonta, hogy ez a gyerök mire húszéves lösz, akkorra mög fog halni, a kúdba fog beleugrani. Féték a szülők, oszt lécsináták a kút tetejit dészkákka. Ráhajút a húszéves legény, oszt ott möghalt, rábukott a dészkákra. (1)

A születendő gyermek nemének meghatározása

A születendő gyermek nemének, sőt egészségének a meghatározása és befolyásolása megkezdődött már a fogantatás előtti időszakban, a terhesség alatt pedig még hangsúlyosabbá vált. A falu népének külső résztvevőként e témában is fontos szerep jutott, hiszen ők már az egybekeléskor, sőt már előtte is pletyka tárgyaként kezelték egy-egy ifjú pár nemi életét, a gyermekáldást, egész jelenüket és jövőjüket.

E témával kapcsolatosan beszélgetőtársaim igen elutasítóan reagáltak, a XXI. században környezetükben is elterjedt realiztikus gondolkodásnak és modern technikáknak hála, szégyellték továbbadni a már saját magukban is badarságnak elkönyvelt ősi bölcsességet, végül aztán, egy kis unszolás után mégis megnyíltak előttem, s beigazolódtott a gyanúm a „gyerök mög a lán” meghatározásának gazdag születés előtti hiedelmeiről.

– Az nem vót akkó még kitudható. Jósóták űk, hogy ha högyös terhe van a zasszonnak, akkó az fiú. Ha lapos, akkó lány. (1)

– Ha fíjú, akkó az arca a nőnek fő vót fordúva, bepattanásosodott, tarka lött. Ha lány, akkó mög szép tiszta, errú saccótak mindég. (1)

– Ilyen hiedelöm is vót, hogy ha szép a legény, akkó annak lánya lösz, ha csúnya, akkó fia. (1)

– Amikó fele időt möghaladta, oszt ha nagyon eleven vót a csemete, akkó fiú. (1)

– Azt sosé tudták mög, hogy fiú vagy lány lött. Ha högyös a hasa, akkó fiú lösz, ha lapos, akkó lány lösz. (2)

– Léűttették a földre, oszt amelyik oldalrú főket, akkó arú itéték mög, hogy most lány lösz vagy fiú lösz. Ha jobbrú kelt, akkó az fíjú, ha barrú, akkó lány. (2)

– Ha a terhös lán nem tudott erú a szokásrú, akkó létötték a tút mög a cérnát elébe, oszt amelyiket elősző fővöszi a mönyecske, az dönt. Ha tút, akkó kislán, ha cérnát, akkó fiú. (13)

– Mikó nem vöttem észre, akkó hátúrú mögsózták a fejemet, oszt aztán figyették, hogy az órómat vagy a számat türülöm. Akkó lány, ha a száját, fiú mög, ha az órát türüli a terhös. (13)

Tilalmak terhesség alatt

A terhesség alatti tilalmak hagyománya az egyetlen hagyomány, amely a mai napig az alkalmazás, a szigorú betartás szintjén fennmaradt az egyházaskéri családok körében. Valós – adatközlőim által jól ismert – személyekkel megesett, a tilalmak be nem tartásának következményeképpen előforduló történeésekről is módomban állt feljegyzéseket készíteni gyűjtésem során. Az egyházaskérik szokásvilágában élő tilalmak a terhesség ideje alatt, illetve be nem tartásuk negatív következményei:

1. Megnézés és megijedés

– Nem vót szabad sëmmi csúnyára ránézni, lögyön az állat vagy valami, me akkó azt mögcsudáli, oszt olyan csúnya lösz az a gyerök, me árt neki. (10)

– Mikó Zéntárú hazahozták a nagynénemet holtan, én mög terhös vótam, oszt én úgy éroztem, hogy éccakára nem nézöm mög. Másnap rögge az én anyám úgy kísért oda, hogy fogta a kezem, hogy nē ijedjek mög. Azē me vérmérgezésbe halt mög, mögszurta égy szög a lábát. (1)

– Mögnézhetta a halottat, csak piros pamuk cérnát kötöttek a kezire. (11)

2. Táplálkozás és lopás

– Ez a mi családunkba történt. Hat hónapos terhös vót édosanyám. Ott laktak a Majorba kint. Anyám átmönt a zanyóssáékhon, pont mikó azok öttek pörköt káposztát. „Gyere, Bözse, ögyē káposztát!” – hitták. „Nem öszök, me jobbat öttem otthon.” Mikó emezök öttek, az öregasszon

lészotte az asztalt. Bözsének mög csak ösztönözte a fejit az a szag, amit ott érzött, mög asszondják, hogy a baba is ösztönözi. De nem birt mán önni belülle, me efogyott, nem kért, oszt nem hattak neki. El is mönt tulle a baba öt-hat napra rá. Oszt sokájig meséte még édösanyám, hogy „tátva vót a pici szájja”. Hat hónapos baba vót, oszt halva születött. Oszt aztán mindig monta mindnyájunknak: „Ögyé egy falatot a hasad teremtésit, neköm mögsütötte a keményfejűségöm a számat!” Mink még a múltkorjába is amikó a szomszéd asszon lánya itt vót a zannyaékná vendégségbe, mögengedtük, hogy ögyön anyyi meggyet, amennyit akart az utcai fárú, nehogy aztán baj lögyön. (1)

– Ha a terhös mönyecske tököt lop, vagy fogad e valakitű, akkó kopasz fejű gyeröke lösz. Ha evött egy keveset valamibű, nem szótak rá sosé. (6)

– Az uccán, vagy amerre mönt, amit tanát a fán, abbú mindig öhetött amennyit akart, vagy amit a pijacosokná tanát. Sosé tagatták mög tulle. (3)

3. *Terhesség letagadása*

– Nem szabad etagadni, me akkó nem tud maj beszéni a gyerök. (1)

4. *Öltözködés*

– A terhös asszon në vögyön magára fekete ruhát. (6)

5. *Foghúzás*

– A terhös asszon fogát sosé húzták ki. Sok asszonnak akkó mönt tönkre a foga, mikó terhös vót, oszt valóba nem húzták ki. Akkó még borbélyok vótak, oszt az nem merte kihúzni, me aszonták, hogy árt a babának. (1)

6. *Várandós menyecskét ért sérülések nyomai az újszülöttön*

– Ha mögverte a terhöst az ura, akkó a gyerökön mögmarattak a nyomok egész életibe, ahun az anya mögsérűt. Piroshon odavágta az ura a tányért a szája szélihön. Oszt a fijának vót egy vágás a szája fölött egész életibe. (1)

– Nem vót szabad odakapni. Ha mögsütötte a kezed, akkó nem vót szabad odakapni a teshön, mer akkó az a babán möglátszik. (1)

– Az egyik terhös asszon mönt el a meggyfa alatt, oszt ráesött a fárú egy meggyszöm a vállára, oszt a babának is ott vót a vállán egy fekete anyajegy. (6)

– Éccő nekiszát a kakas a terhös lábának, oszt a baba lábán is véraláfutás lött, mög a lányon még most is van. (10)

Magzatelhajtás

Egyházaskéren igen sok terhességmegszakítási módszerre és tragikusan végződő történetre emlékeztek vissza adatközlőim. A legtöbb esetben 136 a gyermek eltartásához szükséges anyagi javak hiánya volt az indok, és ez

adta az asszonyoknak a bátorságot az effajta magukra nézve életveszélyes döntések meghozására. De a nemkívánatos gyermektől való megszabadulás néhány esetben az asszonyi félrelépés szégyenének eltitkolásaként is tudható. Az alapvető egészségügyi és orvosi ismeretek hiányából adódóan a beavatkozáson átesett asszonyok túlélési száma minimális. Általában önmagukon végezték ezeket a beavatkozásokat, de előfordult, hogy a bábasszonyok segédkezésével. Ám semmiképp sem tudtak szakszerűen eljárni. A bábasszonyok munkájáról mindenki tudott a faluban, de senkinek sem volt ellenvetése, feljelentési szándéka, hiszen ők, mint tekintélyes és tapasztalt szakértői a dolognak, kivívták a falu bizalmát, és elengedhetetlen személyiségei voltak a régi idők közösségének. Hiszen segítettek minden hozzá fordulón, habár asszonyok százai haltak meg a kezük alatt. Beszélgetőtársaim beszámolóit közlöm:

– Az asszon mögpiskáta magát, hogy evessze a gyerököt. Mondták hogy zódsége, azt pucóták mög, oszt avva. Mög ki mit tanát otthon, avva piskáta mög, hogy emönjön a gyerök. Vót, hogy emönt az alutt vér, emönt az összes vér, oszt mögmaratt a gyerök, de olyan idéten maratt. Beteg gyerök lött. Ha nem sikerűt az ehajtás. (10)

– A terhösségmögszakítás mindön százbú egynek ha sikerűt. De a többi az behalt. Ezt nagy bűnnek tartották. (2)

– Az embör emönt hippónak (adatközlöm elmondása szerint a mai rendőrhöz hasonló funkciót jelentett, a falusi felfogás, a hivatalos szervtől való félelem értelmében, negatív értelemben), az asszonhon mög bemönt valaki, oszt mögerőszakóta. A zasszon mindönt csinát, de terhös maradt. Nem merte még az anyának sē mögmondani, me nem vót itthon az ura mán régúta, oszt nem tudta kire fogni. Ű magát piskágatta, de hogy mive, ezt nem tudom. El akarta pucóni a gyerököt, hogy nē hozzon szégyönt a férjire. A szüléje is csak akkó tudta mög, mikó hívatták a kornházba a lányáhon. Mikó a szüle odaért, a lány mögmonta neki, hogy a palláson a dudacserépbe van az a hat hónapos szülött. Nem tudni hogy birt főmönni a pallásra olyan betegön. A szüle mikó hazamönt, akkó mögtanata, oszt etemette. Az a dudacserép lött neki a koporsója. Az asszon mög a kornházba mönt el.

– Vót ilyen bábasszonféle, aki csináta ezt másoknak. Sok lánt mög is ölt evve, de nem jelentötték be, me örűtek, hogy segítött. Mikó még nem nagy a baba, akkó még nem olyan nagy a veszély, hanem akkó veszélyös, mikó mán mög van keze-lába. Akkó mán veszélyös a zasszonra a zevötetés. (1)

– A zódségöt mögpucója szép fehérre, oszt avva végezték. Vagy kötöttüve. (1)

– A halott nagynénimet is szájára vötte a falu, hogy abba halt bele, de nem vót igaz. Me ha valamit csinát vóna magának, akkó az nedvedzik

még a halálos ágyán is, de ez a vérmérgezett lábú néném koporsója száraz vót. (1)

– A háborúba sokat evötettek, me nem birták etartani. Olyan is vót, hogy az első háborúba odavótak az embörök. Oszt aki itthon maradt, az jó érözte magát, legény is, asszony is, oszt vót, akit fő is csinátak... Dékányszüle meséte, hogy akkó a zasszonyok emöntek mulatni, oszt így danótak: „Húzd rá cigány, kapom a segijt, Isten, az uram haza nē segidd, me ha az uram hazasegítöd, möglátja a hadigyerököt” (tartalékos katonától, vagy a valamilyen oknál fogva otthon maradtaktól született csecsemő az idő alatt, amíg a férj háborúzott). (1)

– Ezt a magzatehajtást bábasszonyok csináták. De amazok is piszkáták magukat valami gazza. Sokan belehaltak. Ez nagy bűn vót, annak számóták, de hát mögtörtént. (2)

Szülés

A gyermekszülés levezetését bábasszonyok végezték, vagy szakértő hiányában idősebb, tapasztalt asszonyok, szomszédasszonyok, de az anyós jelenlétéről is több adatkölő beszámol. A fiatal pár alvóhelye a legtöbb családnál ugyanabban a helyiségben lett kialakítva, ahol az idősebb szülők is tartózkodtak. Egyes beszámolókból viszont azt is megtudhatjuk, hogy helyszükében a fiatalok a melegebb hónapok éjszakáit a ház előtti leeresztésben töltötték. Ilyen esetekben azonban, a magzatvíz elfolyását követően, a menyecskét a szülői szobába küldték, lepedőt cseréltek, s így már minden készen állt a bábasszonyi beavatkozásra. Bár bizonyos esetekben (a fentebb olvasható) nem is volt szükség és lehetőség efféle előkészületekre. Egyszerű szorgos népek voltak egyházaskéri őseink, erről a szülés, az új családtag érkezésének egyszerűsége és hétköznapisága is tanúskodik. Csak egyetlen adatkölő története különbözött a többitől, melyben a várandós, a szülés előtti utolsó napokban lévő kismamát a „tisztaszobába” (2) kísérték a beavatkozás lebonyolítására. Ő bizonyára sokkal nagyobb tekintélynek örvendhetett korabeli társainál, hiszen ez a helyiség a ház legtisztább szobája, ahová általában csak nagy tiszteletű vendéget engednek be nyugovóra a háziak, még ha ők a másik szobában tömegnyomorban pihennek is.

– Mikó odaért, hogy szülni kő, akkó hitta vagy az annyát, anyósát vagy szomszédasszont, aki mán értött hozzá.

– Vót olyan is, hogy odatötték a lavrot alá, oszt kipottyantotta a két szék között. Vót, hogy az ágyon.

– Fakanalat adtak az asszon szájjába, hogy nē harapdájja az inyit szüléskő. (8)

– Az asszonnak nem vót szabad szülés után alunni, me akkó elalutt vóna örökössen, me sok vért vesztött. (1)

– Nem vót szabad az anyát elaltatni mindgyá, me akkó a vér annyira lényugszik, hogy möghal. Örökre mögnugszik. Akkó ott örvendőztek, oszt vót, aki szórakoztassa. (2)

– Amikó otthon vót a szülés, a férj nem vót bent. Szégyön vót az, hogy benn lögyön az apa. Kicsúfóták. (2)

– Ha fíjút szült a mönyecske, akó nagyobb vót a tekintélye. Hallották, hogy síkít, akkó benyitott egy kicsit az apa, vagy após, oszt ha fíú vót, akkó nagy vót az öröm, ha mög lány, akkó kisebb vót az öröm, de így is, úgy is ittak. Az apa, nagyapa, testvérök mög a komák ittak. (1)

– Nem könnyítötték mög a szülést sémhive. Azt józanon köllött csináni. Ahogy komandózott az, aki segített, neki úgy köllött csináni. Nem lehetött kótyagosnak lönni. (1)

– Aki nem lábba, hanem farra gyün előre, az óriási nehéz szülés. Akkó mán kő vágni a zasszont. Olyan bátrabb öregasszon is vót, hogy visszafordította a babát, hogy nē úgy gyűjjon ki. Visszalükte. Olyan is vót, hogy a nyakára tekerödött a zsinór. (1)

– A méhlepént a dudvába ásták, vagy a földbe tüntette el a gazda, vagy kivitte a határba a föld végire. (1)

– Ha a menstruáció alatt fogamzott mög a gyerök, akkó az tiszta sebösnek mög tiszta gilvásnak születött mög. Akkó az majd aztán utóbb kinyötte. (1)

– Az vót a szokás, hogy aki szült, annak a rokonok vittek süteményt. Mög főtt ételt. Azt vissza köllött adni aztán, ha amaz szült. Ezek a Kocsis mönyecskek tudták ám a süteményt csinálni. Ami finom vót, azt vitte be a tisztaszobába nagyapád, ami nem vót annyira finom, avva mögkínáta a vendégöket. (1)

A bábasszonyok szerepe

A szülés alkalmával a gyakorlati tennivalók, melyek főképp a szülő nőre és legfőbb segítőjére, a bábasszonyra vonatkoztak, mágikus cselekedetekkel és régi szokásokkal is kibővültek. Területünkön a „bábasszony” megnevezés volt a használatos, illetve az egyszerűség kedvéért egy parányit személyesebb hangnemre is váltottak a falubeliek, ha szükségük volt a szülési szakértő szolgálataira. Az egyik adatközlőm emlékezetéből megtudjuk, hogy az ő nagyanyját egyszerűen csak „Bába Marcsának” (7) hívták. Az Egyházaskért mindkét oldalról körülvevő szerb lakosság hatására igen sok idegen szó került be az egyházaskérik szókincsébe. A témával kapcsolatos példa a „babica”, amely a bábasszony szó szláv nyelvi megfelelője.

Az újszülött ellátása a megszületését követő négy-öt napra is kiterjedhetett. Ez idő alatt a bábasszony mindenféle elvart, vagy előre megszabott fizetség nélkül a kismama körül sürgött-forgott, segédkezett.

– Az a néni, aki segítőt az anyukának, az vágta el a kődökzsinórt. Élős kesse vagy ollóva vágta el. Ami vót, avva. Ha mögmarad mögmarad, ha emén emén. Lősz másik. (2)

– Élős kesse vágják e, bekötötték egy ruhába, cernáva körűcsavarták, oszt hétéves korába a gyeröknek hátratötték a kezit, oszt úgy köllött kiódani neki a kődökzsinórt. Aztán mög raktak az asztarra pézt, tojást mög könyeret, oszt amelyiké nyúl elsőbb, olyan lősz. Ha pezé nyúl, pezéhős lősz, ha tojáshon, akkó babonás, ha a kenyéré, akkó mög jó kenyérkereső lősz belülle. Ezt tartották. (2)

– Vót a bábasszonnak arra való kesse, amive evágta a zsinogót. (2)

– Ha a határba érte a szülés, akkó sallóva vágják el a zsinórt. Kocsiderékba tötték az asszont, oszt hazavitték. Mög vót a kímélet azé, hogy nem köllött, hogy tovább dógozzon. (3)

– Én mög babica nekü szültem. Rátámaszkodtam a széktámlájára, oszt kinyomtám, a szomszédasszon mög kivágta. Emönt apám az öregasszonyé, de mire visszaért, mán mögvót. (3)

– Téca néni vót a bábaasszon, mög az öreg Puskásné. Nem vót szülőszék, az ágyon szültek. Nem tanútak ezek sēhun, csak ēgymástú. (9)

– Szülésné csak a bábasszon löhetött bent, mög az anyós a szobába. A férfi kint dógozott. Nem vót az olyan érdekös az a gyerökszülés mint most. Hát lött, oszt van, oszt kész. (2)

– Három hétig köllött fekünni a gyerökágyasnak. Szokás vót, hogy a rokonok vittek önni. A közelebbi rokonok. Be vót osztva, hogy ki melyik nap visz. (2)

– Vót itt hivatalos babica, de odavót valahun. Osz Puskásné, Téca nénit hitták. Osz az segítőt. Me sok tapasztalata vót mán. Nem kért érte sēmmi. Isten nevibe. Ha vót egy szál kóbász, akkó adta neki, vagy ha vót tehén, akó egy bögre tejet, adag túrút, pézt sose fogadott e. (1)

– A bábasszonyok nem tanútak sēhun, csak bátorabb asszonyok vótak. Osz akkó nekifogott, oszt csináta. Ha sikerút sikerút, ha nem, akkó möghalt a gyerök, oszt akkó lött másik. (1)

– A bábasszon nem vót kitanútt, csak tapasztalatbú tanúta ki. Aki ēngöm segítőt a világra, az is ilyen vót. Begyütt érte apám fijkérra, oszt kivitte a Majerba. (1)

– Később mán idős vót a néni, oszt mán csak úgy vállalta el, hogy lévezeti a szülést, hogy lēnt lősz nálla az anya három napig, me vót őt ágy a szobájába, vót neki egy szógálója. Lévezette a szülést, mindön rōndbe van, három nap múva möhetött haza. Hogy mit fizettek érte, ezt mán nem

tudom. Hároméves vótam, de emlékszök rá, hogy az apám fölötösztetött szépen, rakott szoknya, matrózgallérom vót, olyan ruhám, fehér szoknya, oszt möntünk a kistestvéré a bábasszonhó, oszt hazahoztuk. Gyalog. Skultéti Katinak hítták. Ez pucót is, tisztított is. (1, 4)

– Èngöm is el akartak kapartatni, csak ahogy beértek a tanyáru a faluba, mindjá möghallották a szóbeszédöt, hogy mos halt mög egy lány vérmergezésbe nálla a bábasszonná, úghogy anyámék visszafordúttak, oszt így mögmarattam. (4)

– Mikó möglött a baba, rátöttek egy fehér zsebkendöt a kódökire, oszt kész vót a fertötlenítés. (2)

– Vót olyan divat is, hogy egészen befáslizták a gyeröknek a lábát dérékig, hogy egyenes lögyön a lába. Hogy në lögyön görbe lábú, löcslábú. Alkohollla vót aki fertötlenítötte a kódökít is a babának. (2)

– Régön mindig pójába tötték, becsavarták lábátú nyakig, csak a feje vót ki. Annak idején becsavartuk, hogy szépen ájjon a lába, töttünk sapkát, hogy szépen ájjon a füle. (4)

– Bábakörösztég hítták, ha a kicsi halva születött, akkó azt a bábasszon mögkörösztöte, oszt etemették a temetöbe a sorba. (2)

– Amikó möghalt a baba, oszt gyorsan csinátak másikat, aszonták, hogy az ágy lábába temették el a kicsit. Me olyan gyorsan lött utána, hogy nem vót idejük még kivinni sè a temetöjig. Így tartották. (1)

– Azt tartották, hogy aki nagyboldogasszonkó születött, az mindég boldoglatalan vót, mög van még sok ilyen, csak most nem jut eszömbe. (3)

– Régön sokszó vót, hogy azt meséték, a gyerök hét mög hat hónapra születött, oszt egészségös. De az nem vót igaz, hanem hamarabb mögcsináták, oszt nem árútták e annak, aki emezt a tévhitet terjesztötte. (5)

– Vót olyan baba, aki a burokba születött. Burokba születött, me mindön sikerüt neki. Azt is bábaasszon kitepte, hogy kapjon levegöt. (1)

– Mindjá a szájábú olyankó ki kő vönni azt a slejmöt, hogy néhogy léhökkentse, hogy kapjon levegöt. Mihánt kigyün a levegöre, az az első dóga a segítöne, hogy a szájját kitakaríjja a gyeröknek. (1)

– Ha több újja születik, akkó azt léopérájják idejibe. (1)

– Ha hat újja születött, akkó arra aszonták, hogy tizennyolc éves korába emén. Eszáll, mint táltos. Az a táltos egy lószerü valami vót, oszt az etünt. Ez most vagy igaz vót, vagy nem. Ezt csak hallombú tudom. Szülémék meséték. (2)

Az első fürdetés

A fürdetést a lakosság paraszti egyszerűségéből adódóan nem tartották különleges szertartásnak. Általában a bábasszony végezte, vagyis az, aki a szülésnél segítkezett.

- A bábasszon fürdetött, az anyós, vagy az öregebb mönyecske. (2)
- A babának kamillatétjét főztek, avva mögmosták, ha a kődöke elszakatt, vagy rövidre vágták, akkó kamillatejáva átszűrték. (2)
- Járt még aztán a bábasszon egy idejig fürdetni mög intézni a gyerököt, hát ugye szerette a potyát. (1)

Az újszülöttre leselkedő veszedelem

Egyházaskéren számtalan történet és hiedelem maradt fenn adatköz-lőim emlékezetében az újszülöttre és az anyára egyaránt leselkedő veszedelmekről, melyek a megszületés pillanatától kezdve állandó veszélyt jelentenek rájuk nézve, s amelyek általában a keresztelési ceremóniával megszűnnek. Bár kivételek is nagy számban előfordulnak. A továbbiakban az ijedtség, a szemmel verés és a kicserélés veszélyétől való félelmekről és az ellenük irányuló védelmi intézkedésekről számolok be.

Ijedtség

- A háborús időbe születettek idegrokkantak löttek, oszt möghaltak. (1)
- A lövöldözéstől meg a robbánstól ijedtek mög. Az egyik család tanyájának kereszüllötte a háza tetejét egy ágyú. A szomszéd tanyán a Benyócki Kati néni kint az árokba szülte mög a gyerököt, ki vótak mönve a házbú, nem vót búvóhely. Az ideg mög a félelöm összegyűtt, oszt ű maga szülte mög ott lént a kanálisba a gyerököt, de az olyan rokkant kislány is lött, élt tizenhét-tizenennyolc évet. Mindig az anyja gardirozta, az ijedtségtű lött olyan. A bombarobbanást hallotta mög elősző, oszt a fülibe a dobhártya mögrepedt. Az első világháborúba történt. (1)
- Ha föl ijedt a gyerök, akkó vitték a paphon, hogy adja rá az áldást, me mög ijedt valamitű, ha mög ijedt valamitű. Az ráatta az áldást, akkó az emút. (2)
- Neki lött egy öccse, oszt ki vót téve az udvarba nagykosárba, párna közé, kicsi vót, me űk is vótak sokan, oszt nem vót, aki dajkájja. A kutya beugrott a kerítésön, oszt átugrott a baba feje fölött, oszt az a gyerök anynyira mög ijedt, hogy szívbeteg lött.

A szemverés

- A babát mög lehetött nézni, ha gyüttek vendégök, me az igencsak aludt. Aszonták, mindig arra kő vigyázni, hogy a szömök nē kapcsolódjanak össze a babáva mög avva, aki nézi, me akkó mögverik szömme. (7)
- A szömveréstű féltötték a legjobban a babát mög a mög ijedéstű. Akirű tudták, hogy ha ránéz a babára, oszt attú a babának baja lösz, akkó attú védtek, óvták a gyerököt. Me ha a baba néz, mög ű is néz, oszt kapcsol

a szöm. Asszondják, hogy a fölöttnek akkó könnybe lábada a szöme. Oszt akkó verte mög szömmé, ha könnybe lábada a szöme. (1)

– Ez a Julcsa mög mindig azt mondta mög mutatta a kezive, hogy ekkora „kis szive van”, így „látom a kis szívit a szömibű”. „Látod tē – mondom – a kotló seggit.” Sosé adtam neki igazat, mög nem is engettem köze hozzátok, me féltöttelek tülle tiktöket. Sosé bíztam úbenne. Asszmonták, hogy száz ördög lakik az ilyenbe. (1)

– Ha nem tudtá micšináni vele, evitték ahhon a nénihön, aki tutta a ráimátkozást. Mosdatták. Szádba vötté vizet, abba mögmosdattad, akkó kivötted a kombinétod ajját, oszt abba köllött mögtürüni. Ha ez nem hatott, akkó vittük a nénihön, hogy az imátkozzon rá. Nem biztos, hogy az hatott, hanem hát mögszellőztetted a babát, oszt aztán lényugodott. Főleg este gyűtt rá az a keserves sírás, hasfájás, fogfájás. (1)

– Ráimátkozni köllött, ha ilyen vót, mög mögmosdatni. Vót egy katólikus imádság a szömmeverésrű, oszt az a Kisjézusrű szót, oszt tán ha azt ráolvasták, akkó möggyógyút. (2)

– Mögnyalták a szömöldökit, oszt ha sós vót neki a kicsinek, akkó mög van verve szömmé. Olyankó csináták, ha sivalkodott, nagyon sírt, me görcsöt a hasa. Mérték rá vizet ződleveles tányérbú, amelyikön ződ levél vót festve, abba mérték bele hét kanállá, oszt abba mosdatták, léhajtották a kombinétjukat, a kombinét ajjába mögtürüték, köröszöt vetöttek rá, oszt möggyógyút. Ezt otthon csináták. Mindig vót egy asszon, aki emönt, ha köllött ráimátkozni. Sokan tutták ezt. (2)

– Eztet a szömmeverést nem szándékossan csináták, hanem úgy születött az a valaki, hogy olyan vót a szöme. (2)

– Ha nem birt alunni a pici, mérték rá vizet ott a feje fölött. Három kanállá mögmérték, oszt a feje fölött, ha hatta, lött belülle, akkó szömmé verték. Vittük az én lányomat is a Vas Viktorhon. Égyik bögrébű merte a másikba, oszt ha több lött, akkó vót ez. (4)

– Az aki ezt csinájja, az nagyon szereti. Annyira mögszereti, hogy mögveri szömmé, oszt könnybe lábada a szöme. (4)

– Azt mondják, hogy akinek összeér a szömöldöke, az mögveri a gyerököt szömmé akaratlanú. (4)

– Aki szömmé vót verve, az képes vót ebbe belehalni. Me azok, akik ezt csinájják, azoknak a szöme sé égyforma, van, amelyik jobban mögveri, van, amelyik nem annyira. Amikó nem tudtak micšináni, akkó szentöltvízze is mosdatták mán, oszt aztán a gyerök arcát az ingjük ajjába türüték. (8)

– Azt is mondták, hogy aki nagyon szereti, az bírja mögverni szömmé. Amikó fővöszi a kisbabát, oszt akive a két pici szöm tanákozik, az mögveri szömmé, ha vót rá hajlamossága. (7)

– Vót, hogy hat hétig nem is vót szabad kivinni a szobábú, mög mutatni sē sēnkinek. (7, 11)

– Az én anyám ilyen ráimátkozós vót, de azt csak lánykorába lehet mögtanúni, ameddig nincs ura, szóva hát, ameddig nem vót férfiva. Én mán mögvótam, mikó egy csürhe pēlénkás két-három éves gyerököt teret be hozzánk az egyik naccsaládos asszon. Ordítottak a gyerökök. Édősanyám mög lé-fő a szobába imátkozott rá. Én mán akkó is untam a dógot. De az imátságot nem tudom, me sosé érdekőt. Rágyüttem később gyerököm arra, hogy nem szömverött gyerökök vótak azok, hanem éhössek. De mindön estefele imátkozott rá becsületössen édősanyám, ha hozták úket. El is hallgattak azok, de persze otthon biztos ekeztek mégin ordítani, ha nem adtak nekik mamaligát. (10)

Megelőző védekezés és feloldozás szemverés ellen

– Szömverés ellen aszmonták, ha valaki vendég gyütt, akkó az mikó létotte a kabátot, oszt a gyerökhön odamönt, akkó azt mondta, hogy „én is olyan vagyok, mint anyád” oszt háromszó mögtürüte a kombinétja ajjáva a gyerök arcát, oszt nem lött sēmmi baj. (3)

– Mindig aszonták, hogy nem szabad lénéznie a fődre, annak aki nézi, me ha lénéz, akkó möghal a gyerök. (4)

– Gyümölcsai Jézus után: Szűz Mária ment Egyiptomba, találkozott három zsidóva. Egyik mondja, szép a kis Jézus, mint a fényes Nap. Másik mondja, szép a kis Jézus, mint az esthajnal csillag. Ez a kis Jézusnak megártott. Szűz Mária ment a Jordán vizére, megmosogatta, csordul a könny a szeméből, és így gyógyul meg az ő beteg szíve. Aztán asszonyunk Szűzmária... miatyánkot. Akkó az üdvözetöt addig még ásítózó, ha a gyerök mög van verve. Ha mög nagyon mög van verve, akkó könnyezik annak a szöme, aki imátkozik. (4)

– Éccő három napon át jártam imátkozni egy családhon. Me mán az anya is rítt mög a baba is. Oszt mindönnap montam. Me az imátság sēnkit nem ront e, ez nem boszorkánság, ez egy fönti valami. (4)

– Amikó rágyüttek, vagy gondóták, hogy ki verte mög szömmē, akkó azt ehítták, oszt az anya karjába vöszi, az ű dōga mög az vót, hogy a szájjába vös vizet, oszt háromszó mögmosdati, mög azt mondja közbe: „szív szerette, szöm mögverte, Jézus, Mária vödd lē rulla”. Aztán az alsó pöndölbe háromszor mögtürüte a gyerök arcát. (12)

– Vót, hogy vitték házrú házra, me nem tutták, hogy ki verte mög szömmē. (5)

– Egy kövér picike babát éccő efogott a frász, oszt édősapám átmönt hozzájuk, lēvotte az ablaknak a bal szárnyát, oszt a böcsöre tötte. Az anyna

mög imátkozott. El is müt. Az kisingöt mög ami a picin rajta vót, elásták a csurgásba, oszt az ott erohatt. (6)

– Amikó imátkoztak rá a babára, akkó aki csináta, annak ha folyt a könnye, akkó a gyerök télleg mög van verve szömmé. (12)

– Imádság szömverés ellen vót. (6)

– Ha nem tudta, hogy ki verte mög szömmé, akkó olmot olvasztottak egy rossz kanálba, oszt amikó főfort, akkó azt beledűtötték egy pohár vízbe, oszt amilyen alak kigyütt, attú ijedt mög a kicsi. (5)

– Az istálóba tödd fő a kopott söprűt az ajtó fölé, oszt azt sosé lè në vödd. (4)

Kicserélt gyerek

– Beteg gyerök, az anya húzta tizenvalahány éves koráig, amerre mönt. El akarta az asszon pucóni a gyerököt, de csak fele vére folyt e annak, amibú a gyerök táplákozik, de a gyerök mögmaratt, oszt akkó születött olyan beteg gyerök. Az vót rá a hiedelöm mondva, hogy mikó mögszületött, akkó kicseréték a rosszak, a boszorkányok. Azt tartották, hogy ilyenkö a gyerököt lé köll ütetni a földre, oszt elé köll tönni kisböggrébe egy nagy levesöskanalat, fakanalat, hogy majd a gyerök mögszólal, oszt aszondja „kisböggrébe nagykanál, hogy ögyek én evve”. De nem szólat az a gyerök, odatötték élébe, nem történt sémmi. (1)

– Kicseréléskö nem vitték sèhova a gyerököt. Az anyának sè vót szabad még kimönni a szobábú sé. Ha az anya kimönt a dógát végezni, akkó is maratt valaki a gyerökke. Azt nem vót szabad körösztlés előtt magára hagyni. Mink igyeköztünk mögkörösztlöni miné előbb, hogy főszabadítsuk azt az őrségöt. (1)

– Borsosnének a kisiafia olyan nagyon nagy fejú vót. Mindig azt monták, hogy el akarta piszkáni, de a vér efolyt, a baba mög mögmaratt, oszt olyan idétlen vót. Erre monták, hogy a táltosok kicseréték. Ennek tötték oda a bögrét, de nem mondott az istenadta sémmi sè. Nem réagát a kisgyerök rá, me nem tudott beszéni. (1)

– Lögenda járta, hogy kicseréték a rosszak, oszt vótak akkó is angolköros gyerökök. Oszt azokra monták, hogy a rosszak kicseréték. Végházakba laktak, oszt a konyhábú fűtötték a szobát, oszt nem csinátak huza-tot, hanem vót egy olyan patkaszerú a szobába, ott fűtöttek, oszt az vót a szabadkémén, azon mönt a füst kifelé. Azt tartották, hogy azon járnak be a rosszak. Oszt fokhagymát raktak be a böcsöbe. Oszt avva együtt ringat-ták. (2)

– Éccaka nyíva vót az ablak, oszt aszonták, hogy akkó kicseréték a gyerököt. E is vitték Zentán a néző asszonhon, az állapította mög. (4)

– Ameddig nagyon kicsi vót a kicsi, ötnapos, egyhetis, akkó töttek az ajtó háta mögé egy söprűt, néhogy kicseréjjék. Nem ótottuk el a mécsöst. (5, 6, 12)

További veszedelmek és védekezések

– A pélénkát nem szabad vót éccakára kint hagyni, me ha valaki elopi, akkó eviszi a gyeröknek a szöröncséjít, az álmát, az életkedvit. (1)

– Mikó kimostad a vizit, nem vót szabad a csurgásba beleönteni, hanem ki köllött önteni a dudvára. (8)

– Olyan is vót, hogy ha este valaki beszélgetni gyütt, akkó otthagytott a gyerök mellett egy zsebkendőt, mikó mönt haza, hogy nē vigye el a gyeröknek az álmát. Ez is egy szokás vót, hogy az a család, aki együtt beszélgetni este, hogy otthatta azt, amit. Kesztyűjít, valamit, ami az üvé vót. Maj másnap az vissza lött neki adva. (1)

– Még nem vót mögkörösztóve, kissöprű vót odatéve az ágyáhon, vagy az ágyába. Akkó nem birták szömmé verni, kicseréni. (3)

– Az olvasót mindig betötték a polyájába, hogy a rosszak nē érintsek mög, nē ártsanak. (2)

– Pélénkákat alsóneműbű mög ágylepedőbű csináltak. Nem lehetött éccakára kint hagyni, me akkó eviszik a rosszak. (2)

– Nem szabad a fürdővizet az ereszetbe önteni, me akkó sántának marad a gyerök, a rosszak eviszik a lábát. (2)

– Nem szabad vót az udvaron séhova önteni, csak a dudvára, hogy nē járjanak rajta körösztű, me az is rosszat jelentött. (2)

– Nem lehetött kint hagyni a kicsi dógait, me akkó nem alszik nyugottan a gyerök. (8)

– A földre sē nem szabad lénézni, me akkó eviszi az erejít a babának. (4)

Gyermeki megbetegedések

– Gyermekágyi láznak hitták. Nem volt mivel fertőtleníteni a dolgokat a gyerek körül, mer itthon szült mindenki. Nem vót steril lepedő, kesztyű, oszt így kézze segítöttek az asszonyon, ahogy lehetött. Nagyon sok asszon mög gyerök is emönt így. Attú vót, hogy tisztátalanú nyútak hozzá. Butábbak vótak a népek. (1)

– A torokgyík sok kicsi gyereket elvitt. Van a vérbicai temetőbe egy egész rész, ahol csak kisbabák vannak. Negyed részén a temetőnek csak babák vannak. Nincs fölött köztük, mert nem tudták gyógyítani. A mandula bedagadt annyira, hogy nem kaptak levegőt. A közepibe vót égy fehér csík, oszt azt mondták torokgyíknak. Ez ragájos vót. Veszelýös betegség vót, nem tudtak rá gyógyírt. (1)

– Mikó mögvót dagadva a mandulája, akkó petrolejumot köllött a szájba gurgulázni. Mikó ekezdött fájni a torkom, akkó mögkentem egy tolla a torkomat petrolejumma. Libatolla vagy csirketolla. (1)

– Csinát érvágást is a borbély. Kivágta a karján az eret, oszt kicsöpögtette a vért, akkó mikó mög nem akarta tovább, akkó eszorította az evágott helyet. Oszt mikó lényugodott, akkó aztán bekötötte. Akkó csináták ezt, ha fájt a keze, akkó a beteg vére kifolyt. (1)

– Köpút is hántak. Pirinkó pálinkás poharakat hoztak, mögkenyi alkoholla a bőrt, oszt azt ráboriccsa, oszt az úgy főpúposodott alatta. Oszt azt az öreg borbély kivágta. A kislán bent sirt, én mög kint sirattam. Mán annyira vót a vérmérgezésbe, hogy mög vót meredve. Nem tutták még akkó a gyógyszerert rá. Olyan fekete vót a vére szögénnek, szova teljesen befertőzte, hogy hasznát tüve ótották be. Attú lött neki vérmérgezés. (1)

– Feketehimlő, kanyaró, sárgaság, nyakfog – mandula mostan. Asztat enyomták öregasszonyok mög bábasszonyok, oszt kifakatt. Vot, aki kendör türüközöve. A bábasszon fölát a patkára, a gyeröknek a torka alá tötte a türüközöt, oszt főemete, így enyomta neki, az kifakatt, oszt möggyógyút. (2)

– Ha dagadás vót valakin, akkó lapúlevélle borigatták be, oszt avva gyógyítkoztak. A pijócat vérnyomásra hasznáták. Mög az érvágás is erre vót jó. (2)

– A kisgyeröknek ha fájt a torka, akkó benyút a nagyanya a szájába, oszt enyomta a manduláját, hogy kifakadjon. De ha nem engedte, me harapós vót, akkó főkötött a nyakára egy türüközöt, oszt fölát a patkára, oszt húzta fő, közbe mög rángatta, hogy az kifakadjon, oszt amikó a gyerök vörösset köpött, akkó sikerút. (8)

– Anya nekünk mög főzött kukorica zabját, létötte a fődre egy tálba, minket körbeütött, oszt betakart bennünket egy pokrócca, hogy szijjuk azt be. (5)

– Amikó himlőssek vótunk, akkó anyánk befütött a kemöncébe, mögvárta, hogy az a kemönce léhűjön valamennyire, oszt a lámpát betötte a kemöncébe, nekünk mög be köllött oda mönni. Mikó jó kiizzattunk, akkó kigyühettünk, becsavart bennünket ruháva, oszt belefeküdtünk a dunnába, oszt kiizzattuk. Oszt így kicsalták a himlőt, gyorsan emút. (12)

A máktea alkalmazása és hatása

– Altatta a gyerököt, meg nagyon rossz gyerök vót, oszt a nagyanya ráunt tutujgatni, oszt akkó mögitatták vele. Rettentő rívós vót, oszt éccő möggyanúsított, hogy én is attam a gyeröknek, de nem attam neki. Totál káro vót tülle az egyik embör aztán. (1)

– Me hát éccaka is alunni köllött neki, hogy pihenjön a szülő tülle, de nappa is, hogy birjon a szülő dógozni. Úgyhogy séhogy sé vót jó. Hiába, de mindig nem alhatott. (2)

A keresztelés szokás- és hiedelemvilága

A keresztelés vallási szempontból igen nagy jelentőséggel bíró esemény. Ünnepi vonatkozások, szokások és hiedelmek is kapcsolódnak hozzá. Általában a gyermek megszületését követő két-három héten belül megvalósították. A keresztszülőket illetően a választás a család barátjára vagy közeli rokonra esett. A legtöbb esetben a férj cimborája érdemelte ki ezt a pozíciót. A keresztelési szokások még a mai napig is élnek az egyházaskériek körében. Ezek a következők:

– Körösztolésbű hazafele. Pogánt vittünk, keresztényt hoztunk. Aki hozta, az a kapun beérve mögemete, hogy nagyra nőjjön. Oszt létötték a fődre a szobába, oszt nagyon igyeköztek. (3, 4)

– Annyi szokás vót, hogy mikó hazahozta a körösztanya a templombú, akkó létotte az asztal elébe, hogy aki legjobban szereti, vögye fő. Hát persze, hogy az apuka vötte fő, me az vót a legügyessebb. Az asszony akkó még gyöngébb, oszt az nem birja, a többinek mög nem illik főkapni, me csak nem olyan közelebbi. (1, 2)

– A körösztszülőnek annyi kötelezettsége vót, hogy egy kisingöt köllött neki vönni meg egy kis sapkát, fehér zsebkendőt mög egy gyértyát. Legtöbbszö testvért, vagy barátot választottak annak, az apa választott. (2)

Mellékletek

Ima szemverés ellen

Fölüle Jézus a márványkőre,
arra ment három szűz leány.
Az egyik azt mondta:
„Ó édes Jézuskám, szebb vagy te a Holdvilágnál.”
A másik azt mondta:
„Ó édes Jézuskám, szebb vagy te a ragyogóbb csillagnál.”
A harmadik azt mondta:
„Ó édes Jézuskám, szebb vagy te a fényes Napnál.”
Odament a Boldogságos Szűz Anyánk Mária
a Jordán vizére és hozott vizet el.
Ezen a gyermekem, vagy e lányon
úgy menjen szét az igézet,

mint a márványkövön lefolyt
a Jordán vize, az Atyának,
Fiúnak és Szentléleknek nevében.
Ámen. (6)

Hasznos ima hideglelés ellen

Kösziklák repednek, halottak föltámadnak.
Krisztus urunkat megfogták, és Judás elébe állították.
Az kéri tőle: „Mit félsz, mit reszketsz, talán a hideg lel?”
Jézus feleli: „Nem lel engem, nem is kívánom,
azt se lelje soha, aki az én keserves kínszenvedésemről,
halálomról megemlékezik,
ah hajnal, hajnal, piros szép hajnal.”
Engem vendégségbe hívtak, de én nem megyek,
elküldöm az én hideglelésemet.
Aki ezt elmondja háromszor a Nap fölkelte előtt
és három Miatyánkont és annyi Üdvözlégyet
és egy Hiszekegyet és egy följánlást
Jézus utolsó fázásáért tiszta szívből. (6)

Adatközlők

1. Hézső Mihály (1927) és Hézső Fajcsák Piroska (1935). Egyházaskéren születtek, földműves, vasutas családban. Földműveléssel foglalkozva éltek le életüket szülőfalujukban, emellett a családfő a falusi tanács tagja, illetve a falu községi képviselője volt.

2. Tűri Apró Piroska (1939). Hódegyházi születésű, földműves család gyermeke. Egyházaskérre ment férjhez tizenhat évesen, s itt alapítottak családot, alapozták meg jövőjüket. Vályogveréssel foglalkoztak.

3. Bálint Vénus Ilonka (1930). Egyházaskéren született. Paraszti származású háztartásbeli.

4. Keszég Surinya Eszter (1940). Egyházaskéren született. Paraszti származású háztartásbeli.

5. Ágoston Mihók Julianna (1936). Egyházaskéren született. Szegény-paraszti származású sokgyermekes földműves család gyermeke. Fiatalkorában az Egyházaskérre kihelyezett tanítóházaspár gyerekeinek dajkája. Jelenleg is az egyházi kórus tagja.

6. Bálint Mihók Margit (1933). Egyházaskéren született. Szegényparaszti származású, sokgyermekes földműves család gyermeke. Jelenleg az egyházi kórus tagja.

7. Vörös Ambrúzs Erzsébet (1938). Egyházaskéren született. Földműves családból való háztartásbeli. Az egyházi kórus tagja. A falu utolsó bábasszonyának unokája.

8. Kataró Csorba Katalin (1946). Egyházaskéren született. Földműves családból való háztartásbeli. Az egyházi kórus tagja.

9. Pantić Puskás Mária (1943). Egyházaskéren született. Földműves családból való háztartásbeli. Az egyházi kórus tagja. Bolti eladóként dolgozott. Néhány évet Szendrőn is élt.

10. Dékány Tűri Julianna (1940) és házastársa Dékány Mihály (1937). Egyházaskéren születtek. Tehetősebb földműves család leszármazottai. Mihály bácsi a lótenyésztés, a vásári kupeckodás szakértője.

11. Nagy Bata Ilonka (1953). Csókai születésű, Egyházaskérre ment férjhez. Az egyházi kórus tagja.

12. Bicók Rozália (1945). Bácspetrőcön született, majd fiatalon Egyházaskérre ment férjhez. Az egyházi kórus tagja. Háztartásbeli.

13. Fehér Hézsó Mária (1957). Egyházaskéri születésű. A falu nyugalmazott anyakönyvvezetője és a helyi közösség tanácsának tagja.

Adatközlőim a szegedi kertészcsaládok leszármazottai. A családok az egyházaskéri szikes fekete föld fokhagymatermő alkalmassága okán telepedtek le ezen a vidéken. Azóta is a fokhagymaeladás a falu legfőbb bevételi forrása.